Rikosoikeuden professori Sakari Melander
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
14.11.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 178/2018 vp** eduskunnalle sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi

Aluksi

Eduskunnan lakivaliokunnan 9.11.2018 järjestetyssä asiakohdassa mainittua hallituksen esitystä koskeneessa asiantuntijakuulemisessa allekirjoittaneelta pyydettiin kirjallista lisälausuntoa uusintarikoksista seuraavien sakkorangaistuksen lainvoimaisuutta koskevasta edellytyksestä (esityksen perustelujen s. 18) sekä ehdotetusta rikoslain 2 a luvun 4 §:n 2 momentin 2 kohdasta, jonka mukaan alle 20 maksamatonta päiväsakkoa ei saisi muuntaa vankeudeksi.

Pyydettynä lisälausuntona esitän kunnioittavasti seuraavaa.

Sakkorangaistusten lainvoimaisuutta koskeva edellytys

Esityksessä ehdotetaan, että sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (752/2010) 1 §:ään lisättäisiin uusi 5 momentti, jonka mukaan sakkorangaistukseen johtavaa rikkomusta ei saisi käsitellä mainitussa laissa säädetyssä menettelyssä, jos rikkomuksen tehneelle on mainitun lain mukaisesti määrätty rikkomusta edeltävän vuoden aikana tehtyjen rikkomusten perusteella vähintään kuusi sakkorangaistusta ja tekojen samankaltaisuus osoittaa kokonaisuutena arvioiden piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Esityksen perusteluissa (s. 18) aiempien sakkorangaistuksen lainvoimaisuuden osalta todetaan seuraavaa: ”Arvioitaessa rikosten toistuvuutta otettaisiin laskennassa huomioon

sakkorangaistukseen johtaneet teot. Huomioon otettaisiin vain sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädetyssä menettelyssä käsitellyt teot. – – Tekojen lukumäärä ja ajankohdat selvitettäisiin Oikeusrekisterikeskuksesta tutkittavana olevan rikoksen selvittämisen yhteydessä, jos selvittämistä ei luotettavasti pystyttäisi tekemään tutkivan viranomaisen rekistereistä. Huomioon otettaisiin vain lainvoimaiseksi tulleet sakkorangaistukset."

Nähdäkseni aiempien sakkorangaistusten lainvoimaisuus olisi lähtökohtaisesti perusteltua asettaa täysimääräiseen rikosprosessiin uusintarikosten johdosta edenneen teon perusteella mahdollisesti tuomittavan sakkorangaistuksen edellytykseksi tai siitä mahdollisesti nostettavan syytteen edellytykseksi, jäljempänä tarkemmin mainituista syistä. Esityksen perusteluista saa ainakin osin vaikutelman, jonka mukaan aiempien tekojen lainvoimaisuus tutkittaisiin siinä tilanteessa, kun toistuvasti rikoksiin syyllistyneelle oltaisiin määräämässä seitsemättä sakkoa sakkomenettelyssä, mutta epäillyn kiinni ottanut poliisi huomaa, että henkilölle on aiemmin sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä määrätty vähintään kuusi sakkorangaistusta. Esitystä koskeneessa asiantuntijakuulemisessa 9.11.2018 esille tulleiden tietojen mukaan tässä tilanteessa ei kuitenkaan ole tosiasiallisia mahdollisuuksia selvittää aiempien tekojen johdosta määrättyjen sakkorangaistusten lainvoimaisuutta. Jos näin on, ei ole nähdäkseni syytä omaksua sellaista tulkintaa, jonka mukaan aiempien tekojen lainvoimaisuus olisi ehdottomana edellytyksenä sille, että asia voitaisiin siirtää syyttäjälle.

Aiempien sakkorangaistusten lainvoimaisuus sen sijaan tulisi asettaa edellytykseksi seitsemännen teon johdosta annettavan syytteen nostamiselle. Tämä olisi nähdäkseni perusteltua, koska muussa tapauksessa saatettaisiin joutua tilanteeseen, jossa ehdotetun lainsäädännön sisältämä tarkkarajainen edellytys siitä, että seitsemäs vuoden sisällä tehty sakkoteko voi johtaa muuntorangaistuksen määräämisen mahdollistavaan menettelyyn, tietyssä mielessä hämärtyisi. Näin kävisi, jos tuomioistuin valituksen johdosta poistaisi tietyn aiemman rikoksen johdosta annetun sakko- tai rangaistusmääräyksen, jolloin muuntorangaistus periaatteessa voitaisiin määrätä vähemmän kuin kuuden aikaisemman sakkorangaistuksen jälkeen normaaliin rikosprosessiin jo edenneestä seitsemännestä teosta (joka ei yhden tai useamman aikaisempaa tekoa koskevan sakko- tai rangaistusmääräyksen poistamisen jälkeen enää varsinaisesti olisi seitsemäs). Aiempien sakkorangaistusten lainvoimaisuus olisi nähdäkseni perusteltua asettaa tässä yhteydessä nimenomaan syytteen nostamisen edellytykseksi. Jos sen sijaan aiempien sakkorangaistusten lainvoimaisuus selvitettäisiin vasta tuomioistuimessa, saatettaisiin joutua tilanteeseen, jossa tuomioistuin joutuisi palauttamaan sakkoasian käsittelyn sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyyn, jos yksi tai useampi aiemmista sakko- tai rangaistusmääräyksistä poistettaisiin, minkä vuoksi lainvoimaisuuden tarkistaminen olisi perusteltua toteuttaa viimeistään nimenomaan syyteharkintavaiheessa. Edellä sanotusta huolimatta, perusteltua nähdäkseni kuitenkin joka tapauksessa olisi, että aiempien sakkorangaistusten lainvoimaisuus pyrittäisiin selvittämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mieluiten ennen asian siirtämistä syyttäjälle, jos tämä on vain mahdollista.

Alle 20 päiväsakon suuruisten sakkojen muuntokelvottomuus

Esityksessä ehdotetun rikoslain 2 c luvun 4 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan sakkoa ei saisi muuntaa vankeudeksi, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 20. Ehdotuksen tarkoituksena on rajata lievimmät sakkorangaistukset muuntorangaistusjärjestelmän ulkopuolelle. Ehdotus liittyy tältä osin muuntorangaistuksen muuntosuhdetta koskevaan

muutosehdotukseen, jonka mukaisesti neljää päiväsakkoa vastaisi jatkossa yhden päivän vankeus. Tästä taas seuraisi, että muuntorangaistuksen vähimmäiskesto olisi ehdotetun rikoslain 2 c luvun 5 §:n 3 momentin mukaan jatkossa viisi päivää.

Voimassa olevan sääntelyn mukaan muuntorangaistuksen vähimmäiskesto on neljä päivää (rikoslain 2 c luvun 5 §:n 3 momentti). Tämän vuoksi muuntorangaistusta ei saa määrätä ilman erityistä syytä, jos maksamatta olevia päiväsakkoja on vähemmän kuin 12 (rikoslain 2 c luvun 5 §:n 3 momentin 2. virke). Mainitut luvut taas johtuvat voimassa olevan lainsäädännön mukaisesta muuntorangaistuksen muuntosuhteesta, jonka mukaan kolmea maksamatta olevaa päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus (rikoslain 2 c luvun 5 §:n 1 momentti).

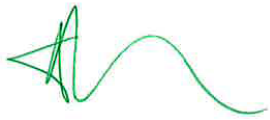
Ehdotettu muutos vaikuttaa sinänsä loogiselta, koska muuntosuhteen muuttamista koskevasta ehdotuksesta seuraa, että muuntorangaistuksen vähimmäiskestoa on myös muutettava, jos halutaan säilyttää se voimassa olevassa lainsäädännössäkin ilmaistu lähtökohta, jonka mukaan vähäisimmistä teoista määrättyjä lievimpiä sakkorangaistuksia, joiden määräämisen taustalla ovat näin myös vähäisimmät ja lievimmät teot, ei muunnettaisi vankeudeksi. Tämä lähtökohta on sinänsä johdonmukaisessa suhteessa eduskunnan lakivaliokunnan omaksuman muuntorangaistuksen vähentämistä koskevan linjan kanssa (LaVM 9/2008 vp, s. 8/I; ks. myös LaVM 36/2014 vp, s. 4/I). Toisaalta ehdotus ei välttämättä ole selkein mahdollinen. Ehdotetusta sääntelystä – kuten ei myöskään voimassa olevasta sääntelystä – käy nimenomaisesti ilmi, tarkoitetaanko 20 päiväsakon lukumäärällä yhdestä sakkoteosta määrätyn sakkorangaistuksen päiväsakkojen lukumäärää vai onko kysymys useiden sakkorangaistusten päiväsakkojen yhteismäärästä. Ehdotetun sääntelyn sanamuoto (maksamattomia päiväsakkoja on vähemmän kuin 20) sallii molemmat tulkinnat. Epäselväksi vielä kuitenkin jää, onko tuomioistuimen jätettävä muunnettava esimerkiksi 10 teon johdosta määrätyistä päiväsakoista kaikki ne, joista on määrätty alle 20 päiväsakon sakkorangaistus vai onko ratkaisevana kokonaislukuna kaikista sakkorikoksista määrättyjen päiväsakkojen yhteismäärä.

Ehdotettua lainsäädäntöä saattaisi olla edellä esitetty huomioon ottaen syytä täsmentää tai ainakin lakivaliokunnan mietinnössä tarkemmin arvioida, mitä ehdotetulla sääntelyllä itse asiassa tarkoitetaan. Jos ja oletettavasti kun muuntokelvottomuuden edellytykseksi asetettua 20 päiväsakon rajaa laskettaessa voidaan kiinnittää huomiota muunnettavana olevien eri sakkotuomioiden päiväsakkojen yhteismäärään, sääntely ei nähdäkseni muodostu ongelmalliseksi. Jos taas omaksuttaisiin toisenlainen tulkinta, ehdotettu sääntely johtaisi esimerkiksi tilanteeseen, jossa seitsemästä näpistyksestä tuomitulle henkilölle, jonka osalta kaikista näpistyksistä on määrätty 15 päiväsakon sakkorangaistus, ei voitaisi määrätä muuntorangaistusta. Tällaista tulkintaa muu ehdotettu sääntely huomioon ottaen on tuskin tavoiteltu.

Kokoavasti voidaan todeta, että ehdotettu muuntokelvottomuudelle asetettu 20 päiväsakon määrä on nähdäkseni looginen ja perusteltu suhteessa muuhun ehdotettuun lainsäädäntöön – erityisesti koska muuntorangaistuksen vähimmäiskesto olisi jatkossa viisi päivää ja muuntosuhde neljän suhde yhteen. Ehdotettua rikoslain 2 c luvun 4 §:n 2 momentin 2 kohtaa saattaisi kuitenkin olla syytä täsmentää siten, että siinä nimenomaisesti mainittaisiin muuntokelvottomuuden kohdistuvan muunnettavana olevien yhdestä tai useammasta sakkorangaistuksesta muodostuvaan päiväsakkojen lukumäärän yhteismäärään. Tästä kuitenkin nähdäkseni seuraisi, että muuntamatta jättämistä koskevaa ehdotettua luvun 6 §:ää olisi syytä täydentää siten, että tuomioistuimella olisi mahdollisuus jättää muuntorangaistus määräämättä teon vähäisyyden perusteella. Tämänkaltainen sääntely mahdollistaisi tuomioistuimen laajemman

kohtuusperusteisen harkinnan muuntamatta jättämisen suhteen esimerkiksi tilanteessa, jossa muunnettavana on useita päiväsakkoja, joiden joukossa on vähäisiä sakkorangaistuksia lievistä teoista. Samankaltainen muutos olisi syytä tehdä myös esityksen sisältämän 3. lakiehdotuksen 28 §:n 1 momenttiin.

Lundissa 14.11.2018

Sakari Melander
Rikosoikeuden professori
Oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
puh.: 02941 21781, 050 5644229
sähköposti: sakari.melander@helsinki.fi